

УДК 351.77:61

А. Кланца

ВПЛИВ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я НА ФОРМУВАННЯ (СТАЛИХ УМОВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ) НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Проаналізовано вплив системи охорони здоров'я на створення умов сталого забезпечення національної безпеки держави. Охарактеризовано її структурно-функціональне призначення щодо утвердження цінності життєдіяльності людини, яка визначає її спроможність як імперативу національної безпеки держави.

Ключові слова: система охорони здоров'я, національна безпека, держава, реформування, екологічний розвиток, глобальна безпека світу, життєдіяльність нації.

Розвиток ресурсного потенціалу сильної держави визначається її спроможністю забезпечити належний рівень надання медичних послуг громадянам та їх можливістю оплачувати такі послуги. Це своєю чергою визначається рівнем соціально-економічного та політичного розвитку держави та її інститутів, які забезпечують функціонування системи охорони здоров'я, від структурно-функціонального впливу якої залежить і рівень національної безпеки держави. Для кожної держави, наявність функціонально потужної системи охорони здоров'я є “важливим показником національного престижу, стабілізуючим фактором довіри до всіх гілок влади, органів управління та політико-економічної системи в цілому, в здоров'ї акумулюється не лише добробут індивідів та сім'ї, воно є необхідною умовою високого трудового потенціалу нації, показником рівня культури, найбільш яскравий критерій ефективності державного управління” [1]. З огляду на це, здоров'я та його охорона як імператив національної безпеки держави мають бути найвищим пріоритетом державної політики щодо утвердження гарантій належної життєдіяльності громадян. Все це порушує питання про артикуляцію впливу системи охорони здоров'я на формування та забезпечення сфери національної безпеки держав.

Цей дослідницький контекст базується на тому, що в межах будь-якої держави, незалежно від параметрів її розвитку та ресурсної спроможності щодо забезпечення належної якості життя, здоров'я громадян є стратегічною метою її функціонування та стабільності гарантування національної безпеки. Це, на думку К. Декстера обумовлено тим, що “здоров'я нації безпосередньо впливає на кількість працездатного населення та на демографічну ситуацію в країні, адже доти, доки людина перебуває у здоровому фізичному, психологічному та соціальному стані, вона працює й розвивається як особистість, реалізуючи свої функції заради інтересів суспільного блага” [2]. Зважаючи на це, найбільшою цінністю для людини є її здоров'я, а найбільшою цінністю для держави та безпеки її функціонування є людина, відтак її основні інститути мають спрямовувати свою діяльність на забезпечення умов належної життєдіяльності людини. Саме тому традиційна технологія національної безпеки найбільш успішних держав базується на реалізації політики антропоцентризму, спрямованої на забезпечення та підвищення якості та

тривалості життя людини. Майже аксіоматичним є факт – чим більше розвинена в соціально-економічно та політичному відношенні держава, чим результативнішою є її модернізаційна та інноваційна політика у різних сферах суспільного життя, тим ефективнішою є її система охорони здоров'я, тим якіснішим є життя людини, а відтак й більш захищеною є її система національної безпеки.

Підтвердженням цієї сентенції є відповідні статистичні показники, які характеризують Ліберію, як країну, яка має найнижчу якість системи охорони здоров'я у світі, а відтак й системи національної безпеки та США, як країни, яка має найвищу якість систем охорони здоров'я й відповідно системи національної безпеки. Поясненням цього є той факт, що у США ВВП більше, ніж у Ліберії в 7270 рази, завдяки чому країна має одну із найкращих медицину у світі, населення країни зростає, тоді як тривалість життя в Ліберії 41,8 роки [3]. Це свідчить про те, що пріоритетом для кожної держави має бути розвиток системи охорони здоров'я, зокрема у напрямку забезпечення тривалості життя. Так, зокрема, до прикладу в рейтингу країн-лідерів за тривалістю життя перші позиції посідають Японія середня тривалість життя населення якої становить – 83,6 роки, Франція – 81,7 роки та США 78,7 роки [4]. З огляду на це, держави перехідного періоду з нестабільною соціально-економічною та політичною ситуацією, мають базувати свою політику на зниженні показників смертності з одночасним підвищенням показників очікуваної тривалості життя.

У більшості сучасних дослідницьких підходів артикулюється проблема впливу різних аспектів охорони здоров'я на формування сталих умов забезпечення національної безпеки держави, це тим самим формує нове уявлення про роль системи охорони здоров'я як інституційного інструменту збереження та укріплення здоров'я населення як загальнонаціонального пріоритету. На підставі цього більшістю вчених систематизовано основні проблеми, які характеризують загальні тенденції системи охорони здоров'я з погляду національних та глобальних критеріїв забезпечення якості надання медичних послуг, тривалості життя та гарантій сфери реалізації національних інтересів, які визначають ресурсний потенціал національної безпеки держави. Переважною мірою йдеться про те, що держава як ефективна управлінська інституція, визначаючи здоров'я як пріоритет національних інтересів, тим самим створює концептуальній й технологічні передумови для сталого забезпечення національної безпеки держави. З огляду на це, аби чітко ідентифікувати методологію впливу системи охорони здоров'я на стале забезпечення національної безпеки держави, доцільно систематизувати основні проблеми, які супроводжують її функціонування у загальнонаціональному та глобальному масштабі. До таких проблем у межах різних дослідницьких й експертних підходів належать такі:

1. *Кадрові проблеми*, вказують на об'єктивну потребу кваліфікованих медичних кадрів, які б забезпечували “ефективне функціонування інститутів держави у сфері охорони здоров'я, слугували підвищенню якості життя та здоров'я громадян, підвищенню їх соціального добробуту” [5]. З огляду на це, І. Бейтес особливу увагу звертає на “персональну відповідальність управлінців не лише за власне здоров'я, але й здоров'я своїх підлеглих, приділяючи особливу увагу рівню своєї фізичної підготовки у ролі проведення спеціального тестування” [6].

2. *Відсутність внутрішньоузгодженої системи оздоровлення нації*, яка б передбачала реалізацію спільної діяльності міністерств, відомостей, федерацій, професійних спілок, бізнес-структур, громадських об'єднань, які б слугували

утвердженню нових індикативних організаційних форм забезпечення системи охорони здоров'я. Йдеться передусім про створення певних організаційних структур, які б виключали дублюючі функції органів державної влади та розширювали простір для самоорганізаційної діяльності відповідних структур у сфері охорони здоров'я.

3. *Не врахування факторів, що створюють загрози здоров'ю нації та національній безпеці, які обумовлені загальносвітовим тенденціями та конкретними умовами розвитку певних держав.* З огляду на це, головним показником результативності державної політики у сфері охорони здоров'я є врахування загальносвітових тенденцій та прилаштування конкретнодержавних умов розвитку до них, аби у такий спосіб належно реагувати на критерії вимог, які висуюються сучасним світом до організації систем забезпечення якості життя та продовження його тривалості. Беручи це до уваги, пріоритетом для більшості держав є “створення власної та оригінальної моделі забезпечення життєдіяльності людини та її гармонійного розвитку у сучасному світі” [7].

4. *Актуалізовані проблеми екологічного розвитку* визначають зміст системи охорони здоров'я та детерміновано впливають на забезпечення національної безпеки держави. Не вирішення екологічних проблем безпосередньо відображається на показниках якості здоров'я населення, тривалості життя нації, а відтак й на реалізації безпекових функцій держави. Найбільшою екологічною небезпекою стала катастрофа на Чорнобильській АЕС, яка спровокувала значну кількість різних захворювань населення окремих держав, що таким чином погіршило стан його здоров'я, послабивши у такий спосіб ресурсний потенціал забезпечення національної безпеки держави.

5. *Низькі показники заробітної плати, які гарантують низьку тривалість життя населення.* Аналізуючи особливості впливу охорони здоров'я на забезпечення стабільності національної безпеки держави, класифіковано основні фактори, які створюють небезпеку здоров'ю нації та національній безпеці держави. До них безпосередньо належать:

- погіршення здоров'я населення;
- девальвація традиційних спортивно-оздоровчих цінностей;
- загострення проблем сім'ї;
- моральна деградація особистості;
- зростання злочинності неповнолітніх;
- збільшення кількості дітей, народжених із особливостями психофізичного розвитку [8].

Врахування наведених вище факторів у системі організації охорони здоров'я слугуватиме усесторонньому розвитку людини, підвищенню показників якості її життя та тривалості, а це тим самим буде ресурсною основою для посилення національної безпеки держави. В іншому випадку, недостатня увага з боку держави до здоров'я людини та забезпечення її повноцінного життя з урахуванням загальносвітових на внутрішньополітичних викликів послаблюватиме ресурсний потенціал національної безпеки держави, та її слабкість як геополітичного суб'єкта цивілізаційного розвитку.

З огляду на це, аби система охорони здоров'я населення слугувала умовою забезпечення національної безпеки держави має бути запроваджено державну політику покращення показників стану здоров'я. Зважаючи на такі завдання, на

думку М. Фетхелла, держава має базувати свою діяльність на реалізації відповідних пріоритетів у даній сфері:

- використовувати досвід інших держав із розвинутою медициною для розвитку охорони здоров'я;
- збільшувати витрати на медицину з року в рік;
- вдосконалювати законодавство, спрямовуючи його на покращення системи охорони здоров'я;
- підвищувати оплату праці медичних працівників до рівня середньомісячної зарплати;
- забезпечувати зростання ВВП за рахунок стимулювання економічної діяльності в державі;
- здійснювати активну пропаганду здорового способу життя [9].

З огляду на це, ефективна діяльність держави у сфері охорони здоров'я громадян створює позитивний ефект для здоров'я нації, гарантуючи сталі умови для забезпечення національної безпеки держави. Зважаючи на це, Л. Гейсен вказав на “стратегічну координуючу роль сфери охорони здоров'я, яка повинна гарантувати доступність та безплатність медичної допомоги, її високу якість, яка включає застосування високих технологій для медичної промисловості, що тим самим має забезпечити відповідні умови сталості для національної безпеки держави” [10]. При цьому вчений під охороною здоров'я розуміє “системну та щоденну реальність життєзабезпечення нації та кожної конкретної людини, як важливий інститут безпеки нації та найвищий пріоритет цивілізованої держави” [11].

Відтак, аби гарантувати позитивний вплив охорони здоров'я на забезпечення національної безпеки держави, А. Джаффер визначив основні напрямки реформування системи охорони здоров'я серед яких такі:

– *усунення командно-адміністративних методів управління сферою охорони здоров'я, подолання бюрократизації та диспропорційного розвитку її окремих сфер*, в результаті цього пріоритетом для розвитку даної галузі має бути відновлення профілактичних заходів та підвищення рівня професіоналізму серед медичних працівників;

– *децентралізація управління у сфері охорони здоров'я* як найбільш ефективний спосіб покращення медичного обслуговування та оптимального розподілу ресурсів з урахуванням регіональних особливостей;

– *державні гарантії охорони здоров'я*, що передбачає визначальну роль держави у наданні гарантій своїм громадянам на отримання медичної допомоги незалежно від форм її організації чи фінансування, що враховує широку державну відповідальність та зобов'язання перед громадянами. В протилежному випадку зниження обсягу та якості медичної допомоги є свідченням порушення конституційних прав громадян на її доступність;

– *утвердження платної охорони здоров'я*, що враховує розвиток платних медичних послуг та платної медицини загалом у напрямку запровадження профілактичних та реабілітаційних програм, пластичної хірургії, певних розділів стоматології, медичної освіти, професійного вдосконалення, реалізації певних науково-дослідницьких проєктів. Переважно надання платних послуг має стосуватись додаткових форм покращення якості медичних та будь-яких сервісних послуг у даній сфері (діагностики, лікування та реабілітації);

– *стратегія розвитку сучасної медицини*, яка має забезпечити належну якість життя людини, задоволення її фізичного, психологічного та соціального добробуту,

що має стати надійним інструментом глибокого та багатопланового аналізу ключових складових здоров'я людини. Це безпосередньо вимагає стандартизації, сертифікації, ліцензування та акредитації у сфері медицини;

– *реструктуризація галузі охорони здоров'я*, передбачає зміну примату лікарняної системи надання допомоги на діагностично-відновлювальні принципи охорони здоров'я шляхом запровадження донозологічного моніторингу рівнів здоров'я населення та створення необхідної інфраструктури (центри діагностики, професійного здоров'я, відновлювальної медицини);

– *мобілізаційне вирішення питань управління*, передбачає розроблення та запровадження розгорнутої концепції інтелектуалізації системи розвитку творчих здібностей медичних працівників шляхом утвердження нової ідеології, центральною ланкою якої є уявлення про особистість лікаря та новітні медичні технології. Це безпосередньо зумовлює вкладення значних довгострокових інвестицій на підготовку та перепідготовку медичних кадрів, зокрема керівних та створення їх кадрового резерву;

– *тактичне залучення медичної громадськості до процесів розвитку охорони здоров'я*, що враховує активну роль професійних та громадських медичних організацій у процесах вирішення відповідних медичних питань (зокрема, що стосується реорганізації медичної освіти, використання певної медичної інформації та технологій, утвердження новітньої медичної етики), що слугуватиме просуванню необхідних громадськості рішень у відповідній сфері та реалізації конкретних проєктів;

– *розширення соціальної бази охорони здоров'я* передбачає створення єдиної загальнодержавної системи медичної просвіти та оперативної медичної інформації, шляхом включення до систем охорони здоров'я громадян, що має забезпечити підвищення ефективності профілактичної роботи, запровадженню цивілізованих форм збереження та захисту людей, популяризації здорового способу життя;

– *захист соціальних та професійних інтересів медичних працівників*, які забезпечують розроблення програми захисту життя громадян, і стосуються питань узаконення правового захисту не лише пацієнтів, але й медичних працівників, наділених правом відповідальності за людське життя. Це передбачає запровадження ефективної системи захисту медичних працівників від необґрунтованих звинувачень та непідтверджених скарг [12].

Визначені вченим напрямки реформування системи охорони здоров'я вказують на стратегічну роль людського потенціалу, який має бути її об'єктом як то окремий громадянин чи безпосередньо медичний працівник. Концентрованою ідеєю для її функціонування як фактору сталого забезпечення національної безпеки має бути вдосконалення державної підтримки медичної сфери та впровадження новітніх медичних технологій, спрямованих на забезпечення якості та продовження тривалості життя людини.

Аналізуючи вплив охорони здоров'я на сферу національної безпеки, Д. Уокелл визначив стратегічні кроки стабілізації соціально-економічної ситуації в державі, які характеризують рівень здоров'я населення та рівень захищеності національної безпеки держави. До них вчений зараховує:

– формування конкурентного середовища;

– запровадження ефективних інструментів перерозподілу ресурсів та накопичення коштів на цілі охорони здоров'я;

– усунення тотального ринкового дефіциту медичних послуг та лікарських засобів та медичної техніки;

– запровадження стратегічної державної політики у сфері охорони здоров'я, яка б включала участь всіх суб'єктів управлінської вертикалі [13].

Запропоновані вченим стратегічні кроки мають слугувати еволюційному реформуванню охорони здоров'я як системи яка має бути “гарантом отримання максимального ефекту від використання застосованих у ній ресурсів та гарантом забезпечення конституційних прав громадян на охорону здоров'я” [14].

Таким чином, здійснений нами аналіз впливу системи охорони здоров'я на створення умов сталого забезпечення національної безпеки держави дозволив охарактеризувати її структурно-функціональне призначення щодо утвердження цінності життєдіяльності людини, яка визначає її спроможність як імперативу національної безпеки держави, на підставі цього вказано на індикатори залежності сфери національної безпеки від якості та тривалості життя, зменшення показників смертності та систематизовано основні проблеми та фактори, які створюють небезпеку здоров'ю нації та національній безпеці держави, визначено пріоритети покращення показників стану здоров'я громадян та напрямки реформування системи охорони здоров'я та стратегічні кроки стабілізації соціально-економічної ситуації в державі, які розкривають рівень здоров'я населення та рівень захищеності національної безпеки держави. Це все порушує питання щодо аналізу основних факторів, показників, індикаторів та моделей громадського здоров'я як умови національної безпеки держави, що і буде предметом окремого розгляду.

Список використаної літератури

1. Terry R. F., van der Rijt T. Overview of research activities associated with the World Health Organization: results of a survey covering 2006/07 // Health Research Policy and Systems, 2015. URL : <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/20815938>.

2. Decoster K, Appelmans A, Hill P. A health systems research mapping exercise in 26 low and middle-income countries: narratives from health systems researchers, policy brokers and policy-makers. Geneva : World Health Organization, 2012. URL : <https://www.gov.uk/dfid-research-outputs/a-health-systems-research-mapping-exercise-in-26-low-and-middle-income-countries-narratives-from-health-systems-researchers-policy-brokers-and-policy-makers>.

3. Policy research programme, best evidence for best policy. London : Department of Health, 2017. URL : <https://www.nihr.ac.uk/funding-and-support/funding-for-research-studies/funding-programmes/policy-research-programme>.

4. Ibid.

5. UNDP/World Bank/WHO Special Programme for Research and Training in Tropical Diseases (TDR). Research capacity building in developing countries. Geneva : World Health Organization and TDR. URL : http://www.who.int/trypanosomiasis_african/partners/tdr/en.

6. Bates I. Indicators of sustainable capacity building for health research: analysis of four African case studies // Health Research Policy and Systems. URL : <https://health-policy-systems.biomedcentral.com/articles/10.1186/1478-4505-9-14>.

7. Planning, Monitoring and Evaluation Framework for Research Capacity Strengthening Revision 2016 ESSENCE Good practice document series. URL : http://www.who.int/tdr/publications/Essence_frwk_2016_web.pdf?ua=1.

8. House of Commons Science and Technology Committee Building scientific capacity for development Fourth Report of Session 2016 – 17 Report. URL : http://www.gla.ac.uk/media/media_245855_en.pdf.

9. A practical guide for health researchers / by Mahmoud F. Fathalla p. WHO Regional Publications, Eastern Mediterranean Series. URL : http://www.who.int/ethics/review-committee/emro_ethics_dsa237.pdf.

10. Gilson L. ed. Health policy and systems research: a methodological reader. Geneva : World Health Organization, 2016. URL : http://www.who.int/alliance-hpsr/resources/alliancehpsr_abridgedversionreaderonline.pdf?ua=1.

11. Ibid.

12. Ghaffar A et al. The 3D Combined Approach Matrix: an improved tool for setting priorities in research for health. Geneva, Global Forum for Health Research, 2009. URL : http://graduateinstitute.ch/files/live/sites/iheid/files/sites/globalhealth/ghp-new/Events%202013/wp_backgroundpaper1_health_RandD_v3.pdf.

13. Okello D. COHRED Working Group on Priority Setting. A manual for research priority setting using the ENHR strategy. Geneva : Council on Health Research for Development, 2000. URL : http://www.cohred.org/publications/library-and-archive/a_manual_for_researc_1_0.

14. Ibid.

A. Klantsa

INFLUENCE OF HEALTH CARE SYSTEM ON FORMATION (STABLE CONDITIONS OF ENSURING) OF NATIONAL SECURITY OF THE STATE

The article analyzes the influence of the health care system on the creation of conditions for ensuring the national security of the state. Characterized its structural and functional purpose, in relation to the affirmation of the value of human life, which determines its ability as an imperative of national security of the state.

Key words: health care system, national security, state, reform, ecological development, global security of the world, the livelihoods of the nation.